

МІФОТВОРЕННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІ

Маніпулювання свідомістю, використання різних засобів і технологій інформаційно-психологічного впливу на людей стало досить звичайним явищем у сучасному повсякденному житті та політичній боротьбі. Як прихований вплив на людину, маніпуляція ніколи не буває не планованою і не усвідомлюваною, вона є результатом бажань, сподівань, надій, планів змінити установки, ціннісні орієнтації або вчинки людини таким чином, щоб людина і не здогадалася про це [1].

Засоби масової комунікації намагаються представити своїй аудиторії різні стратегії поведінки, що викликають у людей бажання ідентифікуватися з ними, чи бути в опозиції до них. Завдяки ідентифікації, індивід створює «Я – образи», ототожнює себе з ними, та «визначає» себе. Ідентифікація приводить до появи динамічної значеннєвої концепції, яка чутлива до особливостей часу та конкретної соціально-психологічної ситуації, у якій опинилися об'єкти. Масова комунікація може, також, ставати засобом руйнування ідентичності, - коли стає засобом формування так званої «хаотизованої свідомості». Згідно досліджень П. Бурд'є, П. Рікер, Ж. Дерида, М. Фуко, це відбувається завдяки тому, що контекст, у якому працюють мас-медіа, характеризується фрагментарністю та кліповістю, та дозволяє науковцям-дослідникам стверджувати, що маніпулювання взагалі стає засобом функціонування мас-медіа [2; 3].

Різні форми і моделі психологічного впливу мають місце при застосуванні політичних маніпулятивних технологій. Масові комунікації є невід'ємною складовою частиною політики, котра в більшій мірі, чим інші види суспільної діяльності, має потребу в спеціальних засобах інформаційного обміну, у встановленні і підтримці постійних зв'язків між її суб'єктами - виборцями. Тому, проблема маніпулювання особистістю використанням засобів масової комунікації є актуальним науковим завданням. Безперестанно вдосконалюючись у своїх технологічних і технічних можливостях і набираючи все більших масштабів, процес маніпулювання свідомістю особистості, орієнтований насамперед на впровадження у свідомість і підсвідомість індивіда цінностей і стереотипів поведінки, які є результатом формування некритичного сприйняття соціальних реалій. Придушення критичних можливостей мислення особистості фактично паралізує її здатність до рефлексії.

Роль і значення маніпуляції стали усвідомлюватися в результаті широкого використання політичних технологій і завдяки вивченню так званого «масового суспільства» і «масової свідомості». В політиці, як приховане управління політичною свідомістю і поведінкою людей, нав'язування волі маніпулятора маніпулюємому у формі прихованого впливу використовується з метою

примусити їх діяти або не діяти в інтересах маніпуляторів. Хоча, маніпуляції присутні скрізь, де має місце взаємодія між людьми, особливість політичних маніпуляцій у тому, що вони здійснюються для досягнення певних політичних цілей. А оскільки метою політичного маніпулювання є досягнення і утримання влади, то воно має наслідки для всього суспільства. Маніпулювання свідомістю можливе тільки завдяки контролю за інформацією і комунікацією, які визначають установки, уявлення, правила і зразки людської діяльності. Маніпуляція, як правило, націлена на те, щоб змусити більшість (або меншість) брати участь (або не брати участь) в укоріненій практиці. Ступінь успішності маніпуляцій залежить від майстерності, з якою використовуються засоби впливу, від гнучкості та варіативності їх використання. Вона є одним з основних засобів соціального контролю і базується насамперед на твердому використанні інформаційного апарату і апарату формування ідей [3].

Один з найпотужніших засобів маніпулювання свідомістю, котрий досліджує психологічна наука, та котрий, в той же час є результатом масової комунікації - це міф. Він є як аспектом природи масової комунікації, так і особливою формою впливу на свідомість людей. Якщо дивитися на міф як форму масової свідомості, можна говорити, що світобачення людини стає міфологізованим, а масова свідомість перетворюється у глобальний «масовий міф». В свою чергу, маніпулятивна функція технологій масового впливу полягає в тому, що вони базуються на прихованому впливові на особу з метою її масифікації, або на масу з метою керівництва нею. Масовокомунікаційний міф є найвагомим ефектом масового спілкування, який відображає його суть, смисл, цілі й мотивацію професійних комунікантів, пов'язану з необхідністю чинити вплив на людину та маси» [4, 157]. Побудова міфа, з точки зору його використання в маніпулятивних цілях, пов'язана з його мозаїчною структурою, яка створює суперечність між змістом події, що висвітлюється і часовими межами, які відведені на його сприйняття. Сприйняття та переживання сутності того, що відбувається (на екрані або в тексті статті) стає хаотизованим, здорова думка виявляється заглушеною, інформація може перетворюватися в дезінформацію.

Психологічні засоби впливу на сприйняття та переживання глядацькою (читацькою) аудиторією міфологізованої форми маніпуляції масової свідомості включають ряд психологічних засобів, що реалізують маніпулятивну функцію. Найбільш важливі, з точки зору їх психологічного впливу: «приєднання» до суспільної значущості тематики, що виноситься на розгляд, зокрема, скандальність персонально спрямованих коментарів; психологічні засоби подачі інформації (тематична розбивка; контекстуальні форми нав'язування тих чи інших значень за допомогою образів відеоряду, що супроводжує текст); лінгвістичні засоби організації змісту (тексту) - мовні форми конструювання значень і смислів, та паралінгвістичні форми несловесної поведінки ведучого: голос, міміка, окремі мовні «порушення». Цілеспрямоване перетворення інформації за допомогою маніпулятивної міфотворчості може здійснюватися засобом спотворення інформації, коли замість реальності представлено те, що бажають бачити виготовителі маніпуляції [4; 5]. Інформація, також,

приховується, чи подається вибірково, або ж свідомість читача обтяжується повідомленнями, які підібрані таким чином, щоб змусити адресата маніпуляції відчувати переконання, що інформація для них украй важлива (наприклад, своєю небезпечністю). Цілеспрямоване компонування тем, та дозування інформації не дає можливості нею скористатися інакше, ніж тим чином, який необхідний маніпулятору. Це додатково посилюється натяками та підказками самого різноманітного типу – від мовних «недбалостей», до звукових, або візуальних підказок до певного значеннєвого трактування того чи іншого фрагменту міфологічної історії.

На оцінку і засвоєння інформації безпосередньо впливають порядок, в якому подаються свідоцтва та коментарі, що створюють у читача структуру міфа. А час, коли озвучуються, чи пропонуються для обговорення ці коментарі, роблять формування повідомлення, що конструюється маніпулятором, таким, що засвоюється на дорефлексивному рівні. Тобто, процес засвоєння маніпулятивних спонукань стає майже несвідомим.

Список використаних джерел:

1. Різун В. В. *Теорія масової комунікації: підручник*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journalib.univ.kiev.ua/per_lec_z_tmc2007.pdf.
2. Бурдье П. *Социология политики*. М. : Socio-Logos, 1993. - 336 с.
3. Чубик А.П. *Технологический характер СМИ в условиях коммуникативной культуры* : автореф. дис. ... канд. фил. наук. – Томск. – 2009. – 21 с.
4. Павлюк Л. *Знак, символ, міф у масовій комунікації: посібник*. – Львів: ПАІС, 2006. – 120 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/817952/>
5. Доценко Е. Л. *Психология манипуляции*. – М. : Речь, 2003. - 304 с.